

Герасименко А.

ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ У СТРУКТУРІ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

У статті проаналізовані проблеми прийняття та реалізації державного бюджету, який розглядається не лише як фінансовий план створення централізованого фонду і перерозподілу державних ресурсів, алей один з основних чинників макроекономічної стабілізації та економічного зростання; підкреслено, що державний бюджет фактично забезпечує функціонування держави, розвиток її економіки, соціальний захист населення; через бюджет держава акумулює кошти для фінансування пріоритетних напрямів виробництва та соціального розвитку.

Ключові слова: людина, виробництво, економічна політика, фінансування, державний бюджет, культура, виховання.

Перехід від командно-адміністративної системи до ринкової економіки зумовили необхідність здійснення реформування в фінансовій та бюджетній сферах. Держава використовує бюджет як інструмент реалізації своєї соціально-економічної політики, адже він відображає складну систему перерозподільних відносин у суспільстві, охоплює практично кожен юридичну та фізичну особу.

Основною частиною економічної політики держави є Державний бюджет, проблеми формування та реалізації якого стосуються інтересів усього суспільства й кожної особистості.

Бюджет держави є дієвим інструментом регулювання економічних процесів і засобом реалізації державної політики; в ньому концентрується вагомий частка валового внутрішнього продукту, що централізовано розподіляється на розвиток національної економіки. При цьому ключові функції бюджету (розподільча, контрольна та забезпечувальна) виконуються за рахунок ефективного управління його складовими, в першу чергу видатковою частиною. Бюджет є не лише фінансовим планом створення централізованого фонду і перерозподілу державних ресурсів, алей одним з основних чинників макроекономічної стабілізації та економічного зростання. Державний бюджет фактично забезпечує функціонування держави, розвиток її економіки, соціальний захист населення. Через бюджет держава акумулює кошти для фінансування пріоритетних напрямів виробництва та соціального розвитку.

Науковці визначають наступні проблеми реалізації бюджету за останні роки: зростання державного боргу; постійний дефіцит бюджету; переважання у бюджеті соціальних витрат та скорочення

капітальних інвестицій; дисбаланс у міжбюджетних відносинах. Зростаючий державний дефіцит, а отже і державний борг, та диспропорції між соціальними витратами та капітальними інвестиціями тісно взаємопов'язані і є різними проявами однієї проблеми. Основним недоліком існуючого бюджетного процесу є відсутність стратегії розвитку України хоча б на найближчі 10-15 років, точніше, відсутність стратегічного бачення ролі та місця України у світі. В умовах, коли ми не знаємо, в якому напрямку рухається країна, Державний бюджет України може використовуватися лише для вирішення поточних проблем, що і відбувається на практиці [6, 9].

Мета статті – визначити роль державного бюджету у структурі економічної політики.

Державний бюджет складається умовно з двох категорій: прибутки та видатки. Система бюджетних видатків є взаємопов'язаною сукупністю окремих елементів, що характеризують економічні відносини, які виникають у результаті розподілу грошових коштів держави та забезпечують реалізацію її завдань і функцій. У цьому сенсі постає важливе завдання – формування такої обґрунтованої системи видатків, елементи якої були б збалансовані між собою, а їх сукупність забезпечувала б максимально ефективного досягнення мети бюджетної системи [2].

Що стосується прибуткової частини бюджету, то слід зазначити, що відсутність чіткої регламентації стосунків у сфері оподаткування, наявність тіньової економіки, що призводить до недоотримання доходів державним бюджетом, наявність значної кількості податків та зборів з малим фіскальним значенням, які важко адмініструвати, та завищені, порівняно зі станом розвитку економіки України, ставки деяких податків, свідчать про неефективність системи формування доходів державного бюджету [7, 250].

Доходи Державного бюджету є фінансовою базою діяльності держави. Їхній склад, форми мобілізації залежать від системи і методів господарювання, а також від економічних завдань, які вирішує суспільство в той чи інший період. Склад доходів Державного бюджету визначають Бюджетний кодекс України та закони про державний бюджет на відповідний бюджетний рік. Починаючи з 2000 р., Державний бюджет поділено на дві складові частини: загальний фонд та спеціальний фонд, що має на меті забезпечити прозору та реальну систему оцінки усіх джерел доходів і визначених пріоритетів їхнього витрачання. Доходи загального фонду Державного бюджету призначені для забезпечення фінансовими ресурсами

загальних видатків і не спрямовуються на конкретну мету. Їх, як і доходи спеціального фонду, поділяють на 4 групи: податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом та трансферти [7, 251].

Для втілення ефективної державної практики формування держбюджету науковці пропонують залучити визначення основних критеріїв (характеристик) економічної сфери, за яких її безпека підтримується на належному рівні. Для бюджетного сектора такими критеріями будуть: зведення до мінімуму дефіциту Державного бюджету (не перевищує 3 % ВВП), безумовне виконання дохідної та видаткової частин бюджету (видатки Державного бюджету не більші за 20 % ВВП), державний (внутрішній і зовнішній) борг не сягає небезпечного рівня (загальний не перевищує 60 % ВВП, а зовнішній – 70 % обсягу річного експорту або 25 % ВВП, внутрішній – 30 % ВВП, витрати на обслуговування і погашення внутрішнього державного боргу не перевищують 25 % суми доходів Державного бюджету), а темп його зростання не може перевищувати темп зростання ВВП, сама бюджетна система спроможна забезпечувати повне фінансування запланованих державних витрат і цільове використання бюджетних коштів. Рівень перерозподілу ВВП через консолідований бюджет знаходиться на рівні 38-40 %. Рівень зовнішньої заборгованості на душу населення (як для країн з перехідною економікою) не перебільшує 200 дол. США, витрати на обслуговування і погашення зовнішнього боргу – 18 % обсягу експорту чи 20 % доходів Державного бюджету, а відношення короткострокової зовнішньої заборгованості до поточних бюджетних надходжень не більш як 40 %. Частка зовнішніх запозичень у покритті дефіциту Державного бюджету не повинна перевищувати 30 % [3, 21] За таких умов Державний бюджет стає підґрунтям для подальшого розвитку, на відміну від ситуації стратегії виживання, що існує сьогодні.

Найбільш питомо вагу в доходах загального фонду, визначених у Законі України «Про Державний бюджет України», займають податкові надходження. Основними податками та зборами, що забезпечували доходами загальний фонд, є ПДВ, податок на прибуток, мито та акцизний збір. Але останнім все частіше лунає думка, що ПДВ на цьому етапі розвитку України не відповідає вимогам розвитку економіки, а навпаки є тягарем, що лягає на плечі населення, яке є кінцевими споживачами товарів та послуг. А це притаманно країнам, що розвиваються, де підприємництво практично відсутнє або мало розвинене. Податок на додану вартість вже давно багато експертів називають одним із найбільш проблемних податків [1, 194], тому що

процедура його відшкодування породила багато корупційних схем. Іншими словами, ПДВ перетворився на засіб вимивання грошей із бюджету за рахунок коштів населення. Світовий банк назвав Україну однією з країн із найбільш складною системою оподаткування. За рейтингом СБ і ІFC, система адміністрування податків в Україні – одна з найскладніших у світі. Україна посідає 181 місце серед 183 країн світу за показниками умов сплати податків [3, 251].

Аналіз Державного бюджету України за 2012 р. [4] дозволяє сформувати загальні уявлення про розподіл видатків Державного бюджету між головними розпорядниками. Враховуючи те, що загальні планові видатки становлять 358 млрд. грн., укрупнена відомча класифікація в контексті виділених коштів є такою:

- Міністерство фінансів – 139,5 млрд. грн., або 39 % загальних видатків (в т. ч. 91,7 – дотації та субвенції місцевим бюджетам, 29,6 – обслуговування державного боргу);

- Міністерство соціальної політики – 62,8 млрд. грн., або 17,5 % (в т. ч. 57,5 – дотації на виплату пенсій);

- Міністерство освіти і науки, молоді та спорту – 27,0 млрд. грн. (7,5 %);

- Міністерство внутрішніх справ і судова влада – 21,6 млрд. грн. (6 %);

- Міністерство оборони – 16,4 млрд. грн. (4,6 %);

- Державне агентство автомобільних доріг – 11,6 млрд. грн. (3,2 %);

- Міністерство енергетики та вугільної промисловості – 9,2 млрд. грн. (2,6 %);

- Міністерство інфраструктури – 8,3 млрд. грн. або 2,3 % (в т. ч. 6,6 – видатки, пов'язані з Євро-2012);

- Міністерство охорони здоров'я – 8,2 млрд. грн. (2,3 %);

- Міністерство аграрної політики та продовольства – 8,2 млрд. грн. (2,3 %);

- Міністерство надзвичайних ситуацій – 5,8 млрд. грн. (1,6 %);

- Міністерство юстиції – 4,5 млрд. грн. (1,3 %);

- Міністерство екології та природних ресурсів – 3,3 млрд. грн. (0,9 %);

- Служба безпеки України – 3,3 млрд. грн. (0,9 %);

- ряд інших розпорядників, на які припадає менше 3 млрд. грн. (в т. ч. 2,6 – утримання законодавчої та виконавчої влади, 2,3 – Міністерство культури, 1,4 – Міністерство закордонних справ і т. д.).

Протягом трьох останніх років планувалося зростання видатків меншими темпами, ніж зростання доходів бюджету та номінального

ВВП, проте бюджет так і залишається незбалансованим, дефіцит Державного бюджету на 2012 р. встановлено на рівні 25 млрд. грн. (1,7 % ВВП) за прогнозої інфляції 7,9 %, при цьому передбачено зростання ВВП на 3,9 % (при прогнозі Світового банку – 2,5 %) [2].

Завдяки жорсткій бюджетно-податковій політиці Україна ввійшла в 2012 р. без суттєвих загроз стабільності державних фінансів. Це дозволило розпочати політику фіскальної та бюджетної підтримки економіки при збереженні курсу на подолання дисбалансів державного бюджету та зниження рівня державного боргу. У 2012 р. основними завданнями бюджетно-податкової політики залишалися оздоровлення системи державних фінансів та стимулювання економічної активності [5, 75].

Якщо у 2010-2011 рр. Уряд вимушений був надавати чіткий пріоритет реалізації першого завдання, оскільки дисбаланси системи державних фінансів продукували значні ризики для економічної безпеки держави, в 2012 р. він отримав можливість і ресурси для здійснення стимулюючої політики, спрямованої на поживлення ділової активності та інвестицій. Така політика включатиме і фіскальну підтримку корпоративного сектору через надання широкого переліку податкових стимулів, і бюджетні заходи, а саме видатки державного бюджету на інвестиційні цілі.

Загалом основними шляхами удосконалення чинної системи формування Державного бюджету України є:

- зміщення акценту на оподаткування переважно прямими податками та зборами;
- удосконалення непрямого оподаткування шляхом заміни ПДВ податком з продажу (реалізації);
- зменшення кількості податків та зборів, що мають невелике фіскальне значення та є проблемними в адмініструванні;
- скасування різноманітних галузевих пільг, стимулювання інноваційної та інвестиційної діяльності, підтримка вільних економічних зон [3, 254].

Саме тому, як зазначено у Щорічному Посланні Президента України до Верховної Ради України, для успішної імплементації передбачених Програмою економічних реформ України на 2010-2014 рр. кроків і підвищення ефективності бюджетної політики Україна потребує зрозумілих, чітко визначених напрямів і завдань, які плануються реалізувати в 2013 р. Зважаючи на актуальні виклики, що постали перед Україною, пріоритетними напрямами у середньостроковій перспективі у цій сфері для Кабінету Міністрів України мають стати: продовження реформ у системі державних

фінансів; підвищення ефективності бюджетної політики та перегляд її окремих пріоритетів; розроблення пакета антикризових заходів на випадок актуалізації ризиків погіршення динаміки економічного розвитку в Україні. Реалізація таких напрямів бюджетної політики створить передумови для забезпечення сталого економічного зростання України, підвищення рівня соціального захисту громадян і поліпшення якості надання державних послуг.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барановська І.В. Проблеми реформування податкової системи в умовах кризи / І.В. Барановська, Т.А. Варварич // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 8 (98). – С. 194.
2. Богомолова Н.І. Проблеми формування системи видатків державного бюджету [Електронний документ] // Ефективна економіка: Електронне наук. фахове вид. – 2012. – № 2. – Режим доступу: economy.nauka.com.ua/index.php.
3. Єрмошенко М.М. Національні економічні інтереси: Реалізація і захист // Актуальні проблеми економіки. – 2001. – № 1-2. – С. 21.
4. Закон України Про Державний бюджет України на 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4282-vi>.
5. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2012 році : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К. : НІСД, 2012. – С. 75.
6. Прокопенко О.В. Проблеми формування та реалізації бюджетної політики України / О.В. Прокопенко, С.М. Фролов, М.А. Деркач // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми, 2011. – Т. 33. – С. 9.
7. Ярошевич Н.Б. Проблеми формування загального фонду державного бюджету України / Н.Б. Ярошевич, М.П. Гойда, В.І. Мельник // Наук. вісн. Нац. лісотехнічн. ун-ту Укр. – 2010. – Вип. 20.7. – С. 250.

Герасименко А. Государственный бюджет в структуре экономической политики.

В статье анализируются проблемы принятия и реализации государственного бюджета, который рассматривается не только как финансовый план создания централизованного фонда и перераспределения государственных ресурсов, но и как один из основных факторов макроэкономической стабилизации и экономического роста. Подчеркивается, что государственный бюджет фактически обеспечивает функционирование государства, развитие экономики,

социальной защита населения; через бюджет государство аккумулирует средства для финансирования приоритетных направлений производства и социального развития.

Ключевые слова: человек, производство, экономическая политика, финансирование, государственный бюджет, культура, воспитание.

Gerasimenko A. The state budget in the economic policy structure.

The problems of the adoption and implementation of the state budget, which is seen not only as a financial plan for a central fund and the redistribution of public resources, alleys a major factor in macroeconomic stabilization and economic growth. It is emphasized that the state budget actually operates the state, economic development, social protection, through the budget of the state accumulates funds for priority areas of production and social development.

Keywords: people, production, economic policy, funding, state budget, culture, education.